

Piotr Pawłowski

Maciej Sisinius (ok. 1574-1625) : życie, twórczość, księgozbiór i fundacja kanonika wrocławskiego

---

Studia Włocławskie 16, 370-395

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR PAWŁOWSKI

MACIEJ SISINIUS (ok. 1574–1625)

życie, twórczość, księgozbiór i fundacja kanonika wrocławskiego

Postać, życie i dokonania kanonika wrocławskiego Macieja Zyznowicza z Piotrkowa, używającego nazwiska Sisinius, zasługują na większą uwagę niż tylko zamknięcie jego osoby w słownikowym haśle biograficznym. Tym bardziej, iż poza lokalnym *Wrocławskim słownikiem biograficznym*¹ nie doczekał się on jeszcze odpowiedniego hasła w *Polskim słowniku biograficznym*² czy innych słownikach specjalistycznych. Pożyteczny do dziś biogram, znajdujący się w rękopiśmiennym „Katalogu prałatów i kanoników wrocławskich”, zestawionym przed I wojną światową przez ks. Stanisława Chodyńskiego, jakkolwiek bardzo użyteczny, obecnie może być tylko bazą wyjściową do dalszych badań³.

Prezentowany artykuł to podsumowanie obecnego stanu wiedzy na temat tego nietuzinkowego kanonika wrocławskiego. Tym bardziej, że oprócz ciekawego życia pozostała po nim pamięć z racji ufundowanej bursy przy Akademii Krakowskiej (do której tradycji odwołuje się do dziś Uniwersytet Jagielloński i seminarium duchowne krakowskie). Przede wszystkim jednak, pozostały po nim rzadkie egzemplarze jego drukowanych dzieł oraz sporych rozmiarów, jak na owe czasy, jego księgozbiór, zachowany po dużej części w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

PIOTR PAWŁOWSKI – członek Polskiego Towarzystwa Historycznego, znawca druków XV–XVII wieku, popularyzator historii regionalnej Kujaw.

¹ P. Pawłowski, *Sisinius (Sysyniuz, Zyznowicz, Kąkol) Maciej*, w: *Wrocławski słownik biograficzny* (WiSB), t. 1, Wrocław 2004, s. 157–158.

² Zapowiadane hasło zostało przeniesione z litery S = Sisinius, na literę Z = Zyznowicz, a następnie na literę Ż = Żyznowicz.

³ S. Chodyński, *Katalog prałatów i kanoników wrocławskich*, cz. 4, [Wrocław 1914], s. 821–827 (kserok. rpsu w Bibl. Sem. Włocł.).

Nazwisko – latynizacja czy przydomek

Nie mamy obecnie jednej poprawnej i bezdyskusyjnie ustalonej nazwy osobowej, pod którą należałoby umieszczać ks. Macieja z Piotrkowa – bo i tak był nazywany. W zachowanych źródłach, komentarzach i opracowaniach spotykamy kilkanaście odmian jego nazwiska i zlatynizowanego przydomku, którego oficjalnie używał w swoich dziełach i pod którym został uwieczniony na poświęconym mu epitafium i w nazwie ufundowanej przez niego bursy. Przyjmuje się, iż pierwotnie nasz Maciej nazywał się *Zyznowicz*, choć nie znamy żadnej rodziny w Rzeczypospolitej o takim nazwisku. Nazwisko to występuje przy osobie Macieja z Piotrkowa w wielu odmianach gramatycznych takich jak: *Zyznowicz*, *Żyznowicz*, *Zyzniewicz*, *Żyzniewicz*, czy *Zyzyniusz*. Informacja podawana na przykład przez Estreichera, iż pierwotną formą jego nazwiska było *Kąkol*, warta jest zastanowienia. Tym bardziej, że pochodzący z łaciny kościelnej (z Wulgaty, Mt 13, 36–43) wyraz *zizania*, tłumaczony dawniej na polski jako *kąkol* – ogólnie: zielsko, chwast – mógł być podstawą słowotwórczą do formy *Zyznowicz*, ale raczej nie do przyjętego przez Macieja z Piotrkowa łacińskiego przydomku *Sisinius*⁴. W każdym razie w księdze promocyjnej wydziału filozoficznego Akademii Krakowskiej, pod rokiem 1595 mamy naszego Macieja zapisanego jako: *Mathias Petricouita (idem, qui Sisinius)*. Czy łaciński przydomek *Sisinius* (występujący w różnych formach i zapisach jako: *Sysinius*, *Sysynius*, *Sisenius*, *Sisennius*, *Sizenius*, a nawet *Sisini*, *Sisinus* czy *Sysiński*) ma coś wspólnego z łacińskim wyrazem *zizania*, trudno jednoznacznie zawyrokować. Swoją łacińską przydomek przyjął Maciej z Piotrkowa, wedle obowiązującej wówczas antykizującej mody, raczej od jakiejś sławnej starożytnej osoby. Tak też sugerował już w 1830 r. w swojej pracy *O sposobie pisania nazwisk cudzoziemskich* Józef Mroziński, pisząc: „Niektórzy więc z pisarzy ówczesnych, z własnych swych imion urabiali imiona łacińskie lub greckie [...] *Zyznowicz* [nazwał się] *Sisinius*”⁵.

Z czasów antyku chrześcijańskiego znamy aż cztery postaci noszące takie imię⁶. Wykluczyć najpewniej należy mało znanego papieża *Sisinius*a (708 r.), syryjskiego

⁴ S. Chodyński (Katalog..., dz. cyt., cz. 2, s. 368) wymienia innego *Sisinius*a, kanonika Łukasza *Sisinius*a, ale nic więcej o nim nie wiadomo.

⁵ J. Mroziński, *O sposobie pisania nazwisk cudzoziemskich*, w: *Rozprawy i wnioski o ortografię polskiej...*, Warszawa 1830, s. 482.

⁶ Zob. np.: hasło *Sisinius*, w: *Encyklopedia kościelna* [...] wyd. przez M. Nowodworskiego, t. 25, Warszawa 1902, s. 416–417.

mnicha, którego pontyfikat trwał tylko 20 dni, jak i dwu patriarchów konstantynopolitańskich tegoż imienia z V i X wieku. Jako antyczny „patron” naszego kanonika pasuje natomiast postać Sisinius, nowicjańskiego biskupa Konstantynopola z drugiej poł. IV w. Ten współuczeń cesarza Juliana Apostaty, kształcony u filozofa Maksyma, był według świadectw starożytnych historyków Kościoła, Sokratesa Scholastyka i Sozomena, szczególnie uzdolniony zarówno w naukach świeckich jak i w Piśmie Świętym. Oprócz tego zasłynął jako wybitny mówca. W kontekście ambicji kanonika wrocławskiego, będącego przez wiele lat kaznodzieją katedry wrocławskiej, taki wybór wydaje się uzasadniony.

W niniejszym opracowaniu została przyjęta jako nazwisko (przydomek) kanonika Macieja wersja „Sisinius”, której on sam najczęściej używał.

Życie i działalność

Maciej Sisinius urodził się w Piotrkowie [ob. Piotrków Trybunalski] około 1574 r., o czym wnioskujemy z zapisu na epitafium w katedrze wrocławskiej, gdzie podano, iż zmarł on 8 lipca 1625 r. w wieku 51. Nic obecnie nie wiemy o jego rodzicach, pochodzeniu i młodych latach życia, a także naukach początkowych. Jak podaje Franciszek Siarczyński, w młodości Sisinius przebywał na dworze księcia kardynała Jerzego Radziwiłła⁷, w latach 1579–1591 biskupa wileńskiego. Być może razem ze swoim opiekunem przybył do Krakowa, gdy ten w październiku 1591 r. objął także biskupstwo krakowskie⁸. W każdym razie około tegoż roku musiał rozpocząć studia na Akademii Krakowskiej, skoro w 1594 r. znajdujemy go w wykazie promowanych studentów wydziału filozoficznego za dziekana mgr. Adama Faleczki⁹. Z wykazu tego poznajemy uniwersyteckich kolegów Sisinius: Mikołaja Milewskiego, Macieja z Łodzi, Wojciecha z Krajny, Macieja Płaza, Jana ze Strzyżowa, Łukasza Garzlika oraz innych.

Po ukończeniu w Krakowie studiów teologicznych, został z polecenia kardynała Radziwiłła wysłany do Rzymu, gdzie 7 IV 1599 r. otrzymał dyplom doktora filozofii i teologii¹⁰. Po śmierci swojego protektora, który

---

⁷ F. Siarczyński, *Obraz wieku panowania Zygmunta III*, cz. 2, Lwów 1828, s. 387.

⁸ Zob. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, szp. 374.

⁹ *Statuta nec non Liber Promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, ed. J. Muczkowski, Cracoviae 1849, s. 246.

¹⁰ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 823: „Dyplom doktora teologii i filozofii otrzymał *ex gymnasio Romano* [...] odpisany w aktach instalacji” (Archiwum Diecezjalne we Wrocławku, Akta Kapituły katedralnej we Wrocławku. Akta ogólne, sygn. AKap. og., nr 5(190), k. 84v).

zmarł w Rzymie 21 I 1600 r., udał się do Francji, towarzysząc opatowi wąchockiemu Hieronimowi Solikowskiemu. Zanim to jednak nastąpiło, 9 lutego tegoż roku zmarł w Rzymie kolejny wybitny polski hierarcha kościelny, biskup kujawsko-pomorski Hieronim Rozrażewski. Świeżo upieczonego doktora filozofii i teologii, Macieja Sisiniusa, musiały wiązać jakieś zobowiązania wobec biskupa Rozrażewskiego, skoro to właśnie on napisał i wydał w Rzymie na jego cześć panegiryczny utwór żałobny.

Po powrocie do kraju przebywał jakiś czas w towarzystwie kanonika Szymona Rudnickiego, absolwenta uniwersytetów w Krakowie, Rzymie i Paryżu, późniejszego (od 1605 r.) biskupa warmińskiego i administratora diecezji sambijskiej, którego poznał już na dworze bp. Jerzego Radziwiłła. Wkrótce jednak, być może za sprawą znajomości z opatem Hieronimem Solikowskim, związał się z arcybiskupem metropolitą lwowskim Janem Dymitrem Solikowskim, z którym połączyły go relacje przyjacielskie. Z tej zapewne racji po śmierci (27 VI 1603) tego wybitnego biskupa, humanisty i pisarza politycznego, właśnie Maciej Sisinius zaopiekował się jego spuścizną naukową i niewydanymi jeszcze rękopisami oraz przejął część jego księgozbioru¹¹.

Nie wiemy, kiedy Maciej Sisinius przybył pierwszy raz do Włocławka, gdzie w latach 1576–1583 kanonikiem (scholastykiem) był jego protektor i przyjaciel Jan D. Solikowski, późniejszy arcybiskup lwowski. Wiadomo natomiast, że biskup włocławski Wojciech Baranowski, po swojej nominacji na arcybiskupa gnieźnieńskiego (18 V 1608), jeszcze przed opuszczeniem Włocławka (prowizję papieską otrzymał 28 VII, a stanowisko prymasa objął 20 X), szukając następcy na kaznodzieję w kościele katedralnym po nominacji Jakuba Ostrowskiego na kanonikę krakowską, zaproponował kapitule włocławskiej 4 VII 1608 r. kandydaturę Macieja Sisiniusa¹². Kapituła wybór ten zatwierdziła, powierzając mu obowiązek głoszenia kazań niedzielnych, nadając także urząd penitencjarza zwyczajnego i przyznając prebendę kanoniczną (parafia Wieniec) przynależną dla teologa kaznodziei. Tego samego dnia biskup instytuował go w kapitule, Sisinius złożył wyznanie wiary oraz przysięgę kanoniczną i został instalowany. Jednakże na habilitację kanoniczną musiał czekać dość długo, bo otrzymał ją dopiero na kapitule odbytej 7 VI 1612 r. Zrazu zamieszkał w domu (kurii) „po zmarłym scholastyku Karnkowskim”, dopiero później,

---

¹¹ Świadczą o tym przynajmniej dwie pozycje z jego księgozbioru (zob. niżej).

¹² S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 821.

od 1620 r., otrzymał z niejakimi kłopotami „kurię wyłącznie kaznodziei przeznaczoną”¹³.

Zapewne ze względu na jego kompetencje naukowe (doktor filozofii i teologii) w 1608 r. wyznaczono go (wraz z kanonikiem Janem Bieńkowskim) na wizytatora wrocławskiej szkoły katedralnej. Wizytatorzy mieli, co najmniej raz w miesiącu, odwiedzać szkołę i podczas odbywanych tam egzaminów sprawdzać postępy uczniów i pracę nauczyciela. Wizytacja ta wykazała zaniedbania w procesie edukacyjnym, o czym niezwłocznie poinformowano kapitułę. Kapituła zleciła wówczas Sisiniusowi, aby pouczył nauczyciela, magistra Jana Miernikowskiego, i przekazał mu odpowiednie uwagi. Gdy to nie pomogło, zlecono Sisiniusowi poinformowanie nauczyciela, że kapituła uwalnia go od jego obowiązków¹⁴.

Niewiele wiemy o działalności kaznodziejskiej Sisiniususa i głoszonych przez niego kazaniach w katedrze wrocławskiej. O ile wiadomo, żadne z nich nie zostało wydane drukiem i nie dotrwało do naszych czasów, chociażby w rękopisie. Zapewne jednak solidnie przygotowywał się do nich, bo wiadomo, że skoro tylko Łukasz Bratkowski przekazał w 1608 r. do biblioteki kapitulnej cztery tomy dzieł św. Augustyna, aby służyły dla użytku kaznodziei katedralnego, Maciej Sisinius zaraz je wypożyczył¹⁵. Musiał zyskać na tym polu znaczne uznanie, skoro trudno było uwolnić mu się od związanych z tym obowiązków (gdy planował wyjazdy), a z jego zastępców kapituła nie była zadowolona. W pierwszych latach pobytu Sisiniususa we Wrocławku u steru diecezji zmieniło się aż trzech biskupów: Maciej Pstrokoński (1608–1609), Wawrzyniec Gembicki (1610–1616) i Paweł Wołucki (1616–1622). Tego ostatniego w imieniu kapituły witał Sisinius 26 XI 1616 r. napisaną przez siebie mową, wydaną później drukiem w Krakowie w 1617 r.

Obowiązki kaznodziei katedralnego i wiążący się z nimi stały pobyt we Wrocławku (kazanie co niedzielę) zaczęły mu ciążyć. Na początku 1617 r. (23 II), za zgodą kapituły postarał się o zastępcę. Miał on otrzymywać rocznie 40 zł i tygodniowo dwa bochenki chleba z zasobów kapituły. Dodatkowo Sisinius miał dopłacać swojemu zastępcy 60 zł rocznie z dochodów przynależnej kaznodziei parafii wienieckiej. Uwolniony od obowiązków, postanowił udać się do Rzymu¹⁶.

---

¹³ Tamże, s. 824.

¹⁴ S. Chodyński, *Szkoła katedralna wrocławska*, Wrocław 1900, s. 33–34.

¹⁵ S. Chodyński, *Biblioteka kapituły wrocławskiej*, Wrocław 1949, s. 15; B. Iwańska-Cieślik, *Biblioteka kapituły katedralnej we Wrocławku*, Bydgoszcz 2013, s. 337.

¹⁶ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 823.

Powodem tego wyjazdu była być może także chęć odbycia osobistej pokuty. Jak podaje ks. S. Chodyński, sprawę, o którą chodziło, nie bardzo można wyjaśnić, gdyż w aktach nie zapisano jego winy: „Wiadomo tylko, że już 11 VIII 1614 r., bp Gembicki, łącznie z kapitułą, karał go za jakieś wykroczenie. Kara była taka: ma odbyć rekolekcje u jezuitów w Toruniu przez czas, jaki do tego będzie mu potrzebny, po których uda się do klasztoru cystersów w Oliwie na pokutę, aż do przyszłej kapituły generalnej na Trzy Króle”¹⁷. Wprawdzie biskup uznał stosowność kary, jaką kapituła nałożyła na Sisinius, dodał jednak, by po jej odbyciu uzyskał przebaczenie, na co kapituła wyraziła zgodę, obiecując, iż nawróconego, po odbyciu pokuty, przywróci go do swoich posiedzeń – do głosu i do dystrybucji¹⁸. Raz jeszcze przed podróżą (26 V 1616 r.) był upominany przez kapitułę, która zaleciła mu, aby nie spóźniał się na sumę w niedzielę i święta, w domu przestrzegał trzeźwości, odpowiednio zwracał się do prałatów i kanoników, w przeciwnym razie spotka go podwójna kara, jaką za tego rodzaju przewinienia przewidują statuty kapitulne.

Przed wyjazdem do Italii, na wypadek swojej śmierci, spisał Sisinius testament, który 20 IV 1617 r. przedstawił kapitule do zatwierdzenia, i następnie złożył go na ręce kanonika prokuratora Marcina Kościeskiego. Swój majątek i ruchomości zostawił pod opieką kanonika Marcina Piecznowskiego oraz ks. Adama z Wiskitek, wikariusza i penitencjarza katedralnego¹⁹. W sprawach kapituły swoimi prokuratorami ustanowił archidiakona włocławskiego Wojciecha Słupskiego i kanonika Jana Bieńkowskiego. Tak zabezpieczywszy swój majątek i interesy, udał się do Włoch.

W czasie swojego drugiego pobytu w Rzymie, z nadania papieża Pawła V, Sisinius został protonotariuszem apostolskim (20 X 1617) oraz uzyskał pozwolenie na czytanie zakazanych ksiąg heretyckich, celem „zbijania fałszów”, co po jego powrocie zatwierdził (1 II 1619) bp Paweł Wołucki²⁰.

Ponieważ kapituła nie była zadowolona z jego zastępcy, już w styczniu 1618 r. postanowiła przynaglić Sisinius do powrotu, łagodząc przy okazji swoje zastrzeżenia co do jego osoby²¹. Nie wiemy, kiedy dokładnie wrócił Sisinius z Rzymu do Włocławka, z akt kapituły wynika że wypełniał swoje obowiązki w katedrze ponownie od początku 1619 r.

Po śmierci bp. Pawła Wołuckiego (15 XI 1622) cały rok diecezja pozostawała bez pasterza; nowy nominat, bp Andrzej Lipski, nie mógł opuścić swego dotychczasowego biskupstwa w Łucku, gdyż nie zatwierdzo-

---

¹⁷ Tamże, s. 824.

¹⁸ Tamże, dopisek boczny.

¹⁹ Zob. K. Rulka, *Adam z Wiskitek*, w: WISB, t. 3, Włocławek 2005, s. 1.

²⁰ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 826.

²¹ Tamże, s. 823.

no jeszcze jego następcy (Stanisława Łubieńskiego). Dopiero w połowie września 1623 r. nuncjusz papieski Jan Baptysta Lancellotti przekazał sprawę do Rzymu i 20 listopada t.r. nowy papież, Urban VIII, wyraził zgodę na przeniesienie Andrzeja Lipskiego do Włocławka²². Jak podaje Stanisław Chodyński, właśnie Sisinius „witał wchodzącego na biskupstwo włocławskie Andrzeja Lipskiego panegirycznym łacińskim drukowanym 1624 r.”²³, a jak twierdzi ks. Ludwik Łętowski: „Dużo w tym panegiryku było [informacji] do życia Lipskiego, ktoby je pisał”²⁴.

W tym samym 1624 r. Sisinius miał sprawę z miejscowym szlachcicem, Maksymilianem Szczycińskim. Z tego, co zachowało się na ten temat w aktach kapituły, badający tę sprawę Stanisław Chodyński relacjonuje następująco: „Tenże Sisini uległ czynnej zniewadze w jakiejś awanturze i sporze ze szlachtą, co kapituła przyjęła za niesprawiedliwość, krzywdę i obelgę, nie tylko znieważonemu, ale całemu duchowieństwu wyrządzoną i sprawę oddała do sądu, a do bpa Lipskiego napisała w sierpniu 1624 r., z prośbą, aby ją wpływem swoim poparł”²⁵. Ponieważ sprawa ta nie została szybko rozpatrzona, a w 1625 r. wybuchła we Włocławku zaraza, na skutek której zmarł także kanonik Maciej Sisinius, powrócono do niej przy okazji sprawy z jego testamentem. Do jej zakończenia oddelegowano sufragana Miaskowskiego i prepozyta Charbickiego, mającego zbadać czy winny zranienia kanonika Macieja Sisiniusy ukorzy się, czy też dalej prowadzić sprawę, pomimo zgonu poszkodowanego. Do ugody jednak nie doszło i sprawa wlokła się aż do 1630 r., kiedy to na zapytanie bpa Lipskiego, kapituła odpowiedziała, że: „familia zmarłego nie ma na to funduszu, a egzekutorowie testamentu nie mają upoważnienia”, dodając jednak, iż sprawę tę: „koniecznie należałoby zakończyć, jako ubliżającą całemu stanowi duchownemu”. Kapituła poprosiła też biskupa, by dokończył ją własnym kosztem. Stanisław Chodyński podsumowuje, że „z akt kapituły niewiadomo jaki był jej koniec”²⁶.

Zgon i upamiętnienie

Gdy w 1625 r. wybuchła we Włocławku kolejna zaraza „morowego powietrza”, kapituła włocławska opuściła miasto i zbierała się w pobliskim Bądkowie. Z tego czasu zachowała się prośba Sisiniusy, rozpatrywana 12 czerwca na kapitule w Bądkowie, w której dopraszał się: „aby mu przy-

---

²² Podajemy w tym miejscu tych kilka szczegółów, mając na uwadze, że w poświęconym bp. A. Lipskiemu haśle we *Włocławskim słowniku biograficznym* nie ma nic o jego działalności we Włocławku, i przy opracowywaniu postulowanego pocztu biskupów włocławskich należałoby jego biogram napisać od nowa.

²³ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 826.

²⁴ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 2, Kraków 1852, s. 185.

²⁵ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 825.

²⁶ Tamże.

znano dystrybucję podczas zarazy udzielane tym, co Włocławek opuścili, gdyż równie jak inni, wyjechał z obawy o utratę życia, w czasie najbardziej w mieście grasującej zarazy”²⁷. Kapituła uwzględniła jego prośbę, a sam Sisinius stawił się na kapitule 16 czerwca, udając się potem do swego prestimonium, do wsi Osłonki na Kujawach (pow. radziejowski, gm. Osiećciny, obecnie parafia Lekarzewice). Tu jednak dopadła go zaraza, i zmarł 8 lipca 1625 r., o czym poinformowano na kapitule 17 lipca. „Tam też [na kapitule w Bądkowie – P.P.] wyznaczono kanoników Sebastiana Grotkowskiego²⁸ i Wojciecha Brzyszewskiego z poleceniem, aby się udali do Osłonek i spisali pozostałości Sisiniususa, a nadto podziękowano kanonikowi Grotkowskiemu, że dowiedziawszy się o jego śmierci, natychmiast udał się do Osłonek i zajął się pogrzebem zmarłego, przeprowadzając ciało do Włocławka, gdzie złożył je w kościółku św. Witalisa i pochował”²⁹.

Wspomniani kanonicy, Grotkowski i Brzyszewski, zostali także wykonawcami testamentu Sisiniususa, w którym poczynił on różne zapisy. I tak, przeznaczył kwotę 3 tys. złp na kapelana bractwa literackiego przy ołtarzu Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w kościele farnym w Piotrkowie [ob. Trybunalskim]. Do Piotrkowa także – klasztorowi dominikanów – przekazał swój, sporych rozmiarów, cenny księgozbiór. Najważniejszy jednak i najcenniejszy zapis dotyczył ufundowania bursy swego imienia przy Akademii Krakowskiej, wraz z odpowiednim stypendium przeznaczonym dla studentów wywodzących się z jego rodzinnego miasta oraz z Włocławka. Przeznaczył na to znaczne środki finansowe (18 tys. złp).

Natomiast na kapitule w sierpniu 1627 r. złożono jeszcze kwotę 225 złp na aniwersarz (mszę w rocznicę śmierci) za Sisiniogo, a „po mszy obecni kapitulni zmówili po cichu za niego *Miserere Deus...*”³⁰.

Wkrótce po śmierci Sisiniususa upamiętniono go tablicą epitafijną, wykonaną w stylu „niderlandzkim”, którą umieszczono w katedrze włocławskiej, gdzie jak informuje fragment inskrypcji: „przez 17 lat z najwyższym uznaniem wypełniał obowiązek głoszenia Ewangelii”. Epitafium to, choć nie znaleziono na to potwierdzenia źródłowego, sprawiono na zlecenie egzekutorów testamentu, najpewniej z pozostawionych przez zmarłego znacznych środków finansowych. Umieszczono je na czwartym (prawym) filarze

---

²⁷ Tamże.

²⁸ Zob. W. Frątczak, *Grotkowski Sebastian (?–1655)*, w: WISB, t. 1, Włocławek 2004, s. 61.

²⁹ Tamże.

³⁰ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., s. 825.

nawy głównej – na jego boku zwróconym w stronę ołtarza. Tekst inskrypcji (kuta wkłęśło kapitała humanistyczna – złocona) mieści się na prostokątnej tablicy, nad którą znajduje się na klasycznym gzymsie wczesnobarokowe zwieńczenie zakończone krzyżem łacińskim. Na jego „lustrze” znajdował się, jak podają nieliczni informatorzy, wizerunek zmarłego (niezachowany obecnie). Po bokach tablica ujęta jest w ozdobne obramienie z wolutami. Od spodu analogiczny gzyms jak wyżej, oraz podstawa z umieszczonymi centralnie symbolami śmierci – czaszką i piszczelami. Elementy te, jak i inne jasne „ozdobniki” były pierwotnie wykonane z alabastru. Obecnie, po konserwacji przeprowadzonej w 2012 r. przez Małgorzatę Marszałek i Roberta Szewczyka z Torunia, epitafum jest w dobrym stanie, chociaż współczesne uzupełnienia (i wyłączenia) są dyskusyjne.

Tekst całej inskrypcji jest równo rozmieszczony („wyjustowany”), w 19 wersach, pod tradycyjnym akronimem D(eo) O(ptimo) M(aximo) – Bogu Najlepszem, Największemu. Ponieważ dotychczasowe publikacje – odpisy tej inskrypcji (i powstałe na ich podstawie tłumaczenie) nie są do końca precyzyjne, zasadne wydaje się podać jej zapis w takiej formie, w jakiej został on wykuty na tablicy.

D O M

RNDO DNOMATTHIÆ SISINIO PETRICO
VIENS· T· DOCTORI PROTONOTARIO APOS·
TOLICO· ECCLÆ HVIVS CANONICO AC ECCLÆ
SIAS TÆ THEOLOGO ERVDITISSIMO ORA·
TORI EMINENTISSIMO QVI LIBERALITATE
CARDINALIS RADI VILI ROMAMISSVS· POST
HIERONIMO SOLIKOVIO ABBATI WACHO·
CEN IN GALLIAM COMES ADIVNC TVS INDE
REDVX SIMONI RVDNICIO EPISCOPO VARMIEN
ADHÆ SIT AC DEINCEPS AB ALBERTO BARANO·
VIO TVNC EPISCOPO VLADISLAVIEN CANO·
NICATV HVIVS ECCLÆ ORNATVSSACRVM EVANGE
LICÆ PRÆDICATIONIS MVNVS PER ANOS SEPTEM
DECEM CVM SVMMALAVDE OBIVIV BVRSAM APVD
ACADEMIAM CRACOVIVS PROINSERVITONE DVODECI
ALVMNORVM CENSV PRO OCTODECIM MILLIBVS FLORE
NORV· IN PROVISIONEM EORVM EMPVO· FVNDAVIT AC FAN
DEM PISALIVS MONVMENTIS RELICIVS MORIVR DIE OCTAVA
MENSIS JVLV ANO DOMINI 1623· ÆTATIS VERO SVÆ Aº LI

Warto zwrócić uwagę, iż grafia tej inskrypcji nie jest jednorodna, względy kompozycyjne (justowanie do krawędzi) wymusiły niekiedy brak odstępów pomiędzy wyrazami i zastosowanie minuskułowego „t” zamiast stosownej majuskuły. Cechą charakterystyczną jest także majuskułowy grafem litery „i” z dodatkową kropką (İ). Także w dacie „1625”, cyfra „2”, ma postać grafemu „Z”. Taki zapis może być dopiero podstawą do ustalenia tekstu i do próby jego tłumaczenia na język polski³¹.

Epitafium poświęcone pamięci kanonika wrocławskiego Macieja Sisiniusia jest dobrze znane nie tylko w literaturze naukowej³². Zanotował je już w 1655 r. polihistor Szymon Starowolski w swoich *Pomnikach Sarmatów*³³. Treść inskrypcji opublikował także ks. Stanisław Chodyński w 1918 r. „Kronice diecezji kujawsko-kaliskiej”, szkoda tylko, iż nie opisał

---

³¹ Tłumaczenie zaproponowane w albumie *Epitafia i płyty nagrobne katedry wrocławskiej* (Wrocław 2012), s. 113 pozostawia dużo do życzenia. Błędem jest chociażby nieprzetłumaczenie łacińskiej formy imienia biskupa Baranowskiego „Albertus” na „Wojciech”. Przeinaczeniem, nie oddającym treści inskrypcji jest natomiast opuszczenie tłumaczenia wyrazu *bursam*, i tym samym oddanie odpowiedniego fragmentu jako: „Na akademii krakowskiej ufundował stypendium w wysokości...”, a przecież chodzi o to że: na Akademii Krakowskiej Sisinius ufundował Bursę i stypendium. Bursa ta, znana w historii jako Bursa Sisinięgo, w opublikowanym tłumaczeniu nie zaistniała! Natomiast do przedstawionego tam zapisu inskrypcji można mieć bardzo wiele zastrzeżeń. Po pierwsze w ogóle nie zaznaczono rozwinąć tekstu i nie zaznaczono poszczególnych wersów. Ponadto pojawiają się w niej litery, których nie ma w inskrypcji na zabytku, a znikają te, które są. Przykład pierwszy z brzegu: w czwartym rzędzie od dołu mamy w inskrypcji OCTODECIM MILLIBVS FLORE | NORV, co zostało zaprezentowane jako: OCTODECIM MILIBUS FLOTENORUM – w wyrazie MILLIBVS, zniknęła druga litera „L”, a przecież widać ją wyraźnie nawet na załączonej fotografii zabytku. Ponadto dowolnie litera „V” – która w oryginale inskrypcji oddaje zarówno głoskę „v”, jak i „u” – jest przedstawiana raz jako „U” a gdzie indziej jako „V”, nie zawsze zgodnie z domyślnym, poprawnym zapisem gramatycznym. Wyraźnie widać to we fragmencie dotyczącym, wspomnianej już wyżej Bursy. I tak wygląd inskrypcji na oryginale: OBIVIT BVRSAM APVD, zaprezentowany jest jako: OBIVIT BURSAM APUD. Na pocieszenie można dodać, że fragment ten w *Corpus inscriptionum Poloniae*, wygląda jeszcze gorzej: OBIIT BVRSA APVD – tu jak widzimy w wyrazie „obivit” znika „v”, a z wyrazu „bursam”, końcowe „m”, a poza tym z Sisiniusia zrobiono tam „Sisinusa”.

³² P. Pawłowski, *Ślady pamięci (16): Tajemnicze epitafium, „Ład Boży”*, nr 48(1225) 26 listopada 2006, s. V.; tenże, *Z historii Katedry: Maciej Sisinius /Kąkol, Zyznowicz/ (ok. 1574–1625)*, „Ex Cathedra”, nr 7(28) lipiec 2005, s. 24; tenże, w: *Epitafia i płyty nagrobne katedry wrocławskiej*, red. S. Waszczyński, S. Czyżniak, A. Kurzepa, J. Nowierski, Wrocław 2012, s. 112 [tu na s. 113, niezbyt poprawne tłumaczenie inskrypcji: „Na akademii krakowskiej ufundował stypendium w wysokości 18 tysięcy florenów dla kształcenia 12 alumnów” – powinno być: „ufundował Bursę przy Akademii Krakowskiej, z funduszem 18 tys. florenów na kształcenie 12 alumnów...].

³³ S. Starowolski, *Monumenta Sarmatarum. Beatae Aeternitati adscriptorum Simone Starowolscio...*, Cracoviae 1655, s. 405.

ówczesnego wyglądu epitafium i nie informuje czy w jego czasach istniał na nim jeszcze wizerunek Sisiniusa³⁴. Informacje zawarte w podstawowych katalogach, takich jak poświęcony Kujawom brzeskim tom *Corpus inscriptionum Poloniae*³⁵, czy odpowiedni zeszyt *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*³⁶, warto w tym miejscu uzupełnić o najnowsze ustalenia Michała Wardzyńskiego, opublikowane w 2008 r. w „Biuletynie Historii Sztuki”³⁷. Zalicza on to epitafium do całej grupy XVII-wiecznych zabytków komemoracyjnych, wykutych w ciemnych wapieniach południowoniderlandzkich (mozańskich).

Nie udało się ustalić autorstwa epitafium Sisiniusa. Powstało ono wkrótce po 1625 r. i z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy je przypisać do któregoś z warsztatów rzeźbiarskich działających w pierwszej poł. XVII w. w Gdańsku. Podobne epitafium wystawione w katedrze wrocławskiej nieco wcześniej (fundowane w 1619 r. przez bp. Pawła Wołuckiego), a poświęcone bp. Hieronimowi Rozrażewskiemu, powstało zapewne w tym samym gdańskim warsztacie. Co więcej, zachowane na nim alabastrowe popiersie biskupa podpowiada nam, jaki charakter miał niezachowany wizerunek Sisiniusa zamieszczony w polu wieńczącym jego epitafium. Być może epitafium to powstało w tym samym czasie i tym samym warsztacie, co ufundowane w 1626 r., przez braci Filipa i Sebastiana Wołuckich, epitafium zmarłego ponad wiek wcześniej bp. Łukasza Górki (zm. 1542). Są one w wielu elementach bliźniaczo podobne.

O jakich innych, pozostawionych przez zmarłego Macieja Sisiniusa „pobożnych pamiątkach” mówi końcowy fragment inskrypcji z jego epitafium, nie bardzo obecnie wiemy. Ks. Witold Kujawski podaje informację, że był on ofiarodawcą srebrnej dużej lampy dla kościoła parafialnego w Wieńcu³⁸.

---

³⁴ S. Chodyński, *Bazylika katedralna we Wrocławku*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej”, 12(1918), s. 305.

³⁵ *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 4: *Województwo wrocławskie*, z. 1: *Kujawy brzeskie*, oprac. A. Mietz, J. Pakulski, Wrocław – Toruń 1985, s. 116–17 [tu błędna forma nazwiska: Sisinus, a także błędnie zacytowany tytuł i str. z *Monumenta Starowolskiego*].

³⁶ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 11, z. 18: *Wrocław i okolice*, Warszawa 1988, tekst, s. 27, ilustracje, fig. 355.

³⁷ M. Wardzyński, *Marmury i wapienie południowoniderlandzkie na ziemiach polskich od średniowiecza do 2. poł. XVIII w. Import i zastosowanie w małej architekturze i rzeźbie kamiennej*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 2008, nr 3–4, s. 352

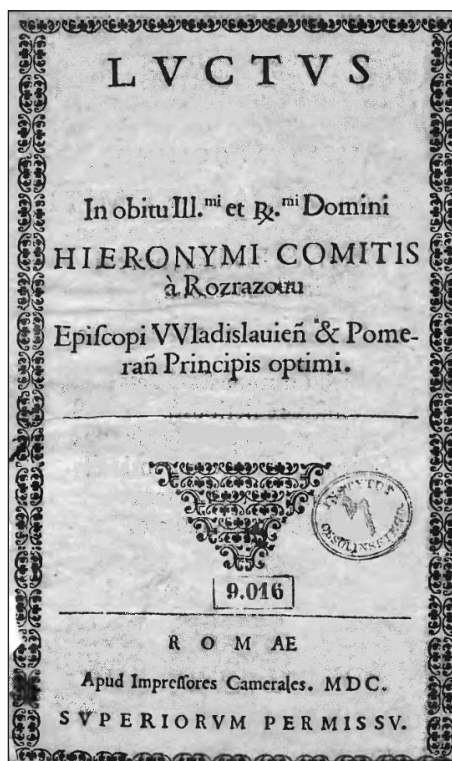
³⁸ W. Kujawski, *Repertorium ksiąg wizytacyjnych diecezji kujawsko-pomorskiej przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym we Wrocławku*, cz. 1, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 68(1997), s. 131.

Twórczość

Twórczość literacka Macieja Sisiniusa jest dotychczas prawie całkiem nieznana, nawet we Włocławku, chociaż aż trzy jego, osobno wydane dzieła, dotyczą bezpośrednio historii diecezji włocławskiej. Są to okolicznościowe utwory panegiryczne dotyczące biskupów ordynariuszy diecezji kujawsko-pomorskiej z pierwszej ćwierci XVII wieku. Ich nieznanostwo wynika zapewne z rzadkości tych druków. Żaden z nich nie zachował się w zbiorach miejscowej biblioteki seminaryjnej ani Archiwum Diecezjalnego. Choćby z tego powodu, warto poświęcić im tutaj trochę miejsca i bliżej je zaprezentować.

Druki samoistne

Pierwsze dzieło Macieja Sisiniusa zostało napisane na upamiętnienie zgonu bp. Hieronima Rozrażewskiego, który nastąpił w Rzymie 21 stycznia 1600 r. Utwór ten zatytułowany: *Luctus in obitu [...] Hieronymi Comitis à Rozrazouu [Rozrazow] Episcopi VVladislauien[is] & Pomeran[iae]* został wydrukowany w Rzymie w 1600 r.³⁹ Składa się on z 4 kart, dwustronnie zadrukowanych. Tekst na wszystkich stronach jest ujęty w ozdobną ramkę. Ponadto druk ten jest wzbogacony o kilka innych elementów dekoracyjnych, w postaci ozdóbek drukarskich i wczesnobarokowych emblematów. Właściwy tekst utworu poetyckiego napisanego na śmierć biskupa Rozrażewskiego rozpoczyna się inicjałem „H”.

³⁹ LVCTVS In obitu Ill.^{mi} et R.^{mi} Domini HIERONYMI COMITIS à Rozrazouu Episcopi VVladislauien & Pomeran Principis optimi. ROMAE, Apud Impressores Camerales. MDC; w 4ce, k. 4. Dedykowane: *Venceslao Comiti à Rozrazouu, [...], Mathias Sisennius Sac. Theolog. Doct.* Lokalizacja: Bibl. Sem. Lublin; Moskwa, Ros. Bibl. Państwowa (Leninka); Uppsala; Ossolineum [korzystano z egz. Ossol. XVI.Qu 2955].

Na pierwszej stronie znajduje się tytuł dzieła i powód jego napisania. Łaciński wyraz *Luctus* oznacza tu smutek, żałobę z powodu śmierci (*in obitu*) biskupa Rozrażewskiego. Rzymski drukarz miał kłopot z odaniem po łacinie rodzinnego gniazda Rozrażewskich, miejscowości Rozrażew – zapisując ją jako „Rozrazouu”. Na odwrocie strony tytułowej mamy odautorską dedykację kierowaną na ręce synowca biskupa Hieronima, Waława Rozrażewskiego, w której wymienił posiadane przez niego włości. Niżej mamy podpis autora zapisany jako: „Mathias Sisennius Sac. Theolog. Doct.”, a poniżej następujący sześciowiersz: *Quod musa sordidata / mærore fletibusq[ue] / Vtvt quiit profata est / cape, o Comes fauenti. / Manu, & tui Poetam / Patruī, in tuis habeto*. Na drugiej karcie (s. 3), po powtórzeniu tytułu (ze s. 1) rozpoczyna się wierszowany łaciński utwór autorstwa Macieja Sisiniusa. Składa się on z 43 trzywersowych zwrotek.

Kolejnym samoistnym utworem Macieja Sisiniusa jest mowa gratulacyjna *Oratio gratulatoria*, wygłoszona zapewne przez samego autora z okazji ingresu bp. Pawła Wołuckiego do katedry wrocławskiej, który odbył się 26 XI 1616 r. Rok później w 1617 r. ukazała się ona drukiem pod tytułem: *Oratio Gratulatoria, ad [...] Pavlym Wołvcki, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopvm Wladislavien[sem] et Pomeraniae. In primo sui Episcopatus ingressu*, w krakowskiej oficynie Andrzeja Piotrowczyka⁴⁰. Ten dziesięciostronicowy druk zachował się prawdopodobnie tylko w dwu egzemplarzach i jak dotąd, niestety nie znamy go z autopsji, dlatego musimy posiłkować danymi, jakie o nim znajdują się w katalogach i bibliografiach, które go rejestrują⁴¹.

Trzeci samoistny druk Macieja Sisiniusa powstał, podobnie jak poprzedni, z okazji objęcia biskupstwa kujawsko-pomorskiego przez nowego biskupa. Co ciekawe, wyszedł on drukiem (w Warszawie w 1624 r., w oficynie Jana Rossowskiego) w dwóch wariantach. Według informacji zawartych w rejestrujących je katalogach, różnią się one nieznacznie

---

⁴⁰ *Oratio Gratulatoria, ad Illustriss: & Reverendiss: Dominum, D. Pavlym Wołvcki, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia Episcopvm Wladislavien: Et Pomeraniae. In primo sui Episcopatus ingressu*. A Matthia Sisinio Canonico Et Theologo Wladislaiuensi Habita In Ecclesia Cathedrali Wladislaiuē: nomine V. Capituli. Die 26. Nouembr. Anno Domini, 1616 Cracoviae, In Officina Andreae Petricouij, S.R.M. Typographi. Anno Domini, M. DC. XVII (1617); w 4ce, str. 10. Lokalizacja: Ossol.; Uppsala.

⁴¹ Zob.: Elektroniczna Baza Bibliografii Estreichera (EBBE), <http://www.estreicher.uj.edu.pl/>

w gramatyce zapisu strony tytułowej⁴². Także tego druku, z powodu jego rzadkości (trzy spośród sześciu rejestrowanych egzemplarzy obu wariantów znajdują się poza Polską), nie udało się autorowi osobiście obejrzeć. Jest to okolicznościowy panegyryk napisany (a może i wcześniej wygłoszony) przez naszego kanonika na przybycie do Włocławka nowego pasterza, Andrzeja Lipskiego, rejestrowany w elektronicznej bazie *Bibliografii Estreichera* jako: *Panegyricus. [...] Andreae Lipski, Dei & Apostolicae Sedis Gratia, Episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Regni Poloniae Cancellario. Pro ipsius primo ad Ecclesiam Wladislaiensem aduentu*⁴³. Nieco inaczej opisuje go katalog poloników ze zbiorów Zamku Skokloster w Szwecji, gdzie druk ten zachował się w obu wariantach⁴⁴.

Utwory w innych drukach

Oprócz tych trzech samoistnych druków Sisiniusus znanych jest kilka jego drobnych utworów, zawartych w wydanych przez niego dziełach abp. Jana D. Solikowskiego.

Pierwsze to dwa, a może i trzy dodatki załączone przez niego przy tzw. *Testamencie Solikowskiego* (*Adiunctum Testamenti...*, Kraków 1603)⁴⁵. Nie jest to klasyczny testament (czyli rozporządzenie majątnością), ale utwór literacki mający za zadanie podbudowanie moralne pozostałych

---

⁴² [war. 1] *Panegyricus. Illustrissimo Et Reuerendissimo Domino, D. Andreae Lipski, Dei & Apostolicae Sedis Gratia, Episcopo Wladislaviensi Et Pomeraniae, Regni Poloniae Cancellario. Pro ipsius primo ad Ecclesiam Wladislaiensem aduentu*, Scriptvs à Reuerendo Domino Matthia Sizinio, Canonico & Theologo Wladislaien. Protonotario Apostolich., Varsaviae, In Officina Ioannis Rossowski, S. R. M. Typographi, Anno Domini, 1624; w 4ce, k. 14. Lokalizacja: Bibl. Nar.; Skokloster; Uniw. Lwows.; Warsz. Bibl. Publ.

[war. 2] *Panegyricus. Illustrissimo Et Reuerendissimo Domino, D. Andreae Lipski, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Wladislaviensi Et Pomeraniae, Regni Poloniae Cancellario. Pro ipsius primo ad Ecclesiam Wladislaiensem aduentu scriptus*. A Reuerendo Domino Matthia Sisinio Canonico & Theologo Wladislaien. Protonotario Apostolich., Varsaviae, In Officina Ioannis Rossowski S. R. M. Typographi. Anno Domini, 1624; w 4ce, k. 14 (inny, poprawiony wariant tej edycji). Lokalizacja: Ossol.; Skokloster.

⁴³ Zob.: Elektroniczna Baza Bibliografii Estreichera (EBBE), zob. <http://www.estreicher.uj.edu.pl/>

⁴⁴ M. Eder, *Polonika ze zbiorów Zamku Skokloster. Katalog*, Warszawa 2008, s. 90–91, 162–163 (poz. 274 i 275).

⁴⁵ [J.D. Solikowski], *Adivnctvm Testamenti. ILLmi Et REVERmi In Christo Patris Et Domini, D. Ioannis Demetrii Solikowski, Archiepiscopi Leopoliensis, etc. etc. Cum Paraphrasi Mathiae Sisinii S. Theol. Doct. C. S.* [Tu winieta]. *Argentum electum lingua iusti, cor autem impiorum pro nihilo. Prouerb. X.*, Cracoviae, In Officina Iacobi Sibeneycher, Anno Domini, 1603; w 4ce, k. tyt., k. 12 nlb. (sygn. C4). Arkusz A liczy pięć kart. Lokalizacja: Jagiell.; Ossol.

przy życiu przyjaciół i decydentów politycznych Rzeczypospolitej, o której przyszłość abp Solikowski był zatroskany.

Pierwszy dodatek, który wyszedł spod ręki Sisiniususa, mamy już na odwrocie strony tytułowej, jest to typowy dla drukowanych w Polsce od XVI do XVIII w. książek utwór typu stemmata, czyli wiersz „na herb” biskupi Bończa, zatytułowany tu jako *In arma J. D. Solikowski*. Ten czterowiersz nie jest wprawdzie podpisany, ale z dużym prawdopodobieństwem można go przypisać Sisiniusowi.

Kolejny „drobiazg”, którego autorstwo należałoby przypisać Sisiniusowi, to zamieszczony tamże, zaraz za podzielonym na dwie części *Testamentem* (*Quorum non debeo nec volo oblivisci*, oraz *Gratias etiam ago*), krótki wierszowany utwór skierowany przeciwko herezjom, a zatytułowany *Echo*. Od karty B, z osobnym tytułem: *Paraphrasis in Adiunctum Testament [...] Joannis Demetrii Solikowski Archiepiscopi Leopoliensis*, mamy już bezdyskusyjnie utwór autorstwa Macieja Sisiniususa, podpisany: *Authore Mathia Sisinio S. Theologiae Doctore C. S.*⁴⁶ Ponadto na odwrocie tego tytułu mamy dedykację Sisiniususa dla opata wąchockiego Hieronima Solikowskiego, jego towarzysza podróży do Francji. Owo *Paraphrasis* jest napisane strofą saficką, podzieloną na 18 ustępów. Aby właściwie ocenić ten utwór, należałoby dokonać jego rozbioru i analizy w zakresie filologicznym i zawartych w nim treści literacko-artystycznych⁴⁷.

Kolejne drobne utwory swojego autorstwa zamieścił Sisinius również przy okazji wydania utworu abp. Jana D. Solikowskiego. Interesujące nas dzieło: *Vervs Martini Lvtheri Trivmphvs* (Kraków 1604)⁴⁸, wydał Sisinius z rękopiśmiennej spuścizny swego przyjaciela i protektora. Utwór ten jest krytyką na pochwały sławiące triumf Marcina Lutra, opublikowane ok. 1568 r. w pewnej broszurze wyszłej spod ręki jednego z uczniów niemieckiego reformatora. Także w tym druku, na odwrocie strony tytułowej, mamy stemmatę, łaciński czterowiersz na herb Lis, pt. *In arma [...] Simonis Rudnicki, Maioris Regni Secretarij, Custodi Gnesnen[sis] Canonici Cracouien[sis]*:

⁴⁶ Nie udało się odczytać, co znaczy ten skrót.

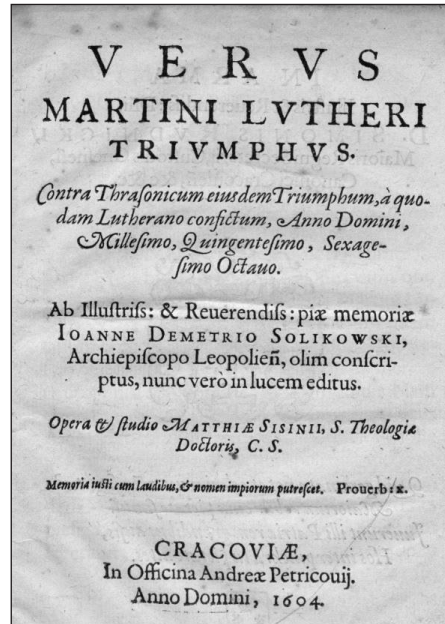
⁴⁷ C. Pili chowski, *Nieznane polonica w bibliotekach szwedzkich*, Gdańsk 1962, s. 71; poz. 70.

⁴⁸ J.D. Solikowski, *Vervs Martini Lvtheri Trivmphvs. Centra Thrasonicum eiusdem Triumphum, à quodam Lutherano confictum. Anno Domini, Millesimo Quingentesimo, Sexagesimo Octauo. Ab Illustriss: et Reuerendiss: piae memoriae Ioanne Demetrio Solikowski, Archiepiscopo Leopoliens, olim conscriptus, nunc vero in lucem editus. Opera et studio Mathiae Sisinii, S. Theologiae Doctoris, C. S Memoria iusti cum laudibus, et nomen impiorum putrescet. Prouerb: x., Cracouiae, In Officina Andreae Petricouij. Anno Domini, 1604; w 4ce, k. tyt., k. 9 nlb. (sygn. C1). Lokalizacja: Czartor.; Jagiell.; Ossol.*

*Quid geminata notat celeri crux tecta sagitta?
 Maiorum robur cum pietate simul.
 Juuerunt illi Patriae rem grandibus ausis,
 Hos inter pulchra tu pietate nites.*

Dalej, na 7 stronach (od A2) znajduje się dedykacja Sisiniusa dla Szymona Rudnickiego: *Illvstri et Reverendis: Domino, D. Simoni Rudnicki, Regni Secretario Maiori, Custodi Gnesnensi, Canonico Cracovie[nis]*. Sisinius opowiada w niej, że przed 36 laty wyszła ze szkoły M. Lutra broszura sławiąca jego triumf. Młody Solikowski poznał tę broszurę w Królewcu, gdzie wówczas dłuższy czas bawił, i odpisał na nią, ale z powodu skromności ukrył rękopis. Dalej mamy pochwały zmarłego biskupa i jego prac. Następnie, na całą stronę wiersz na cześć biskupa Solikowskiego: *Ad manes Illvstriss: ac Reverendiss: Ioannis Demetrii Solikowski, Archiepiscopi Leopoliensis*, podpisany M. S.(isinius). Dopiero teraz następuje właściwy tekst wydanego poematu Solikowskiego pt. *Vervs Martini Lvtheri Trivmphvs*, który kończy 17-wersowy utwór poetycki (apostrofa do Lutra i luteran): *Ad Lutherum & Lutheranos Apostrophe*, podpisany także jako: M. S., a więc jest to jednoznacznie utwór Sisiniusa. Oto on:

*Sentisne gloriose
 Athleta, de tenacis
 Orci abdito recessu,
 Dignū hūc tuis triumphū
 Ausisq. praeliisq.?
 Videsne damna per te
 Immissa Christiano
 Orbi? vides, dolesq.,
 Sed irritatoque sero*

*Nixu: tuis piaculis
 Nullae sat eluendis
 Iam lacrimae esse possunt.
 At ô misella turba
 Falsi sequax Prophetæ,
 Dum paenitere prodest,
 Ad cor redi, perennem
 Vt agas polo triumphum.*

M. S.

Jak dotąd, żaden z wyżej wymienionych utworów autorstwa Sisiniusa nie został przełożony na język polski. Z tego też powodu, jego twórczość poetycka pozostaje całkowicie nieznaną. Być może stało się tak za sprawą przeoczenia go przez pierwszych naszych bibliografów: Bentkowskiego, Jochera, Korbuta, a przede wszystkim Hieronima Juszyńskiego, który nie pomieścił go w swoim *Dykcyonarzy poetów polskich* (Kraków 1820), chociaż notuje wielu innych poetów, którzy mogą poszczycić się tylko jednym drukowanym utworem. A przecież wymienia go już Szymon Starowolski w swoim pionierskim *Hekatontas* (1625), wydanym w Frankfurcie nad Menem w roku śmierci Sisiniusa⁴⁹. Nie poświęca mu wprawdzie osobnego rozdziału, ale wspomina przy żywocie i twórczości abp. J.D. Solikowskiego: „Zmarł w roku 1603 i pochowany został przed wielkim ołtarzem w kościele Świętej Trójcy w stolicy archidiecezji lwowskiej, którą rządził bez zarzutu przez lat około dwadzieścia, jak każdy może się przekonać z *Dodatku* do jego testamentu i z jego *Parafrazy* dokonanej przez Macieja Sisiniusa, doktora teologii”⁵⁰.

Księgozbiór

Swój znaczny księgozbiór Maciej Sisinius przekazał testamentem klasztorowi dominikanów w rodzinnym Piotrkowie. Stąd na początku XIX w. Samuel Bogumił Linde przejął go do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, w której zasobach znajduje się on do dziś. Ostatnio za sprawą publikowanego od 1994 r. *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, wiemy o zidentyfikowaniu dotąd 43 szesnastowiecznych druków z biblioteki Sisiniusa⁵¹. Nieaktualna natomiast jest uwaga autorki wstępu do tegoż dzieła, że: „Na żadnym ze znanych nam woluminów tej biblioteki [...] nie ma znaków jej właściciela, rozpoznajemy ich przynależność jedynie na podstawie zapisu zakonnika opiekującego się biblioteką dominikanów, który zanotował na każdym egzemplarzu, że pochodzi on z biblioteki Macieja Sisiniusa, przekazanej

⁴⁹ S. Starowolski, *Scriptorum Polonicorum Hekatontas seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogium et vitae* [wyd. 1], Francoforti 1625, s. 17.

⁵⁰ Tenże, *Setnik pisarzy polskich* (przeł. z łac. i oprac. J. Starnawski), Warszawa 1970, s. 59 i przypisy na s. 253 i 262 (tu w komentarzu dwa błędy; zła data założenia bursy Sisiniiego [1614] i nazwanie go kanonikiem wrocławskim).

⁵¹ *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1994, s. 47.

klasztorowi dominikanów po śmierci właściciela”⁵². Jak dotąd, w wydanych już tomach tego *Katalogu* opisano szczegółowo 27 książek i na sześciu z nich znaleziono jednak zapis własnościowy Sisiniusa. Występuje on w różnych formach, z których najbardziej rozwinięta przedstawia się następująco: *Mat[t]h[iae] Sisinnij S[anct]e Theol[ogiae] Doctoris*. Co więcej, na dwu dotąd rozpoznanych książkach tej biblioteki właściciel zapisał: *Inscriptus Cathalogo librorum Matthiae Sisinnij*, co świadczyłoby, iż miał on nawet katalog swojego księgozbioru. Czterokrotnie zanotował także ówczesną cenę nabytej książki, a raz oprócz ceny także rok i miejsce jej pozyskania: *2 floren[is] et 15 gro[ssis] Cracouiae 1602*. Jedną książkę z biblioteki Sisiniusa „ujawniono” już wcześniej, przy okazji wydania przez Marię Sipayłło pierwszej centurii zabytkowych superexlibrisów ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Książka ta, dzieło autorstwa Nicolausa Sandersa (ok. 1530–1581), angielskiego uczonego, historyka i przeciwnika reformacji, nadwornego teologa kardynała Stanisława Hozjusza, traktujące o głośnej dyspucie religijnej z 1568/9 r. odbytej w Altenburgu w Saksonii⁵³, pochodziła pierwotnie z biblioteki abp. Jana D. Solikowskiego, którego superekslibris zdobi lustro oprawy⁵⁴. Czy książka ta tylko zaplątała się w księgozbiórze Sisiniusa, czy też jest dowodem na to, że przejął on po swoim przyjacielu biskupie część jego biblioteki, rozstrzygnie być może dalszy postęp w badaniach proveniencyjnych zabytkowych księgozbiorów historycznych.

Niczego jak dotąd nie potrafimy natomiast powiedzieć o książkach XVII-wiecznych pochodzących z księgozbioru Sisiniusa. Analogiczne badania proveniencyjne, do tych prowadzonych na książkach z XV i XVI w., dopiero się rozpoczynają. Można przecież śmiało założyć, że w księgozbiórze Sisiniusa znajdowało się więcej książek wydanych w XVII w., wszak na pierwszą ćwierć tego wieku przypadło prawie całe jego dorosłe życie.

Analizując ujawniony do tej pory księgozbiór Sisiniusa, możemy stwierdzić, iż był on dość bogaty w ważne i cenne dzieła. Znaczna ich część mogła być przez niego wykorzystywana do przygotowywania swoich kazań głoszonych w katedrze wrocławskiej, inne do ogólnego podnoszenia wiedzy, poszerzania horyzontów umysłowych i wzbogacania erudycji.

---

⁵² Tamże.

⁵³ N. Sanderus, *De iustificatone contra Colloquium Altenburgense libri sex*, Augustae Trevirorum 1585, 8°.

⁵⁴ M. Sipayłło, *Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa 1988, s. 120.

Znajdujemy tu podstawowe dla kapłana kaznodziei edycje Pisma Świętego – wzorowe wydanie Nowego Testamentu (łac.-gr.), czy uczone komentarze do Psalmów. Mamy klasyczne dzieło Cyserona z zakresu retoryki, ale także słynne opracowanie historii Kościoła autorstwa Baroniusza. Jest też sporo dzieł z zakresu teologii, ale także dzieła Hezjoda, czy słynne *Noce Attyckie*, erudycyjna kompilacja napisana w II w. n.e. przez Aulusa Gelliusa, będącą kompendium wiedzy z zakresu filozofii, etyki, literatury, historii, prawa czy retoryki całej klasycznej starożytności. Z dzieł autorów polskich mamy zbiór listów bp. Stanisława Karnkowskiego.

W miarę szczegółowy wykaz, dotychczas ujawnionych, druków z księgozbioru Macieja Sisiniusza przedstawia się następująco:

1. AGRICOLA Franciscus, *Tractatus de primatu S. Petri Apostoli et successorum eius Romanorum Pontificum...*, Coloniae 1599, 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) (Sd. 608.852).

2. AZPILCUETA Martinus de, *Enchiridion, sive manuale confessoriorum et poenitentium [...] Nunc quarto recognitum, et [...] emendatum, et multis locupletatum...*, Romae 1588, 4°.

Proweniencje: 1) Zapis nieczytelny; 2) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 3) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 4) C[onventus] † M[iechoviensis] – na górnym obcięciu; 5) BUW (Sd. 604.175).

3. BARONIUS Caesar, *Analles ecclesiastici*. Tomus I, Antverpiae 1589, 2°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 612.43).

4. BEMBO Pietro, *Epistolarum familiarum libri sex et diversorum in eius mortem Epitaphia...*, Coloniae 1582, 8°. [tu Polonica: Listy do króla Zygmunta I, Piotra Kmity, Franciszka Bonera]; *Epistolarum Leonis X libri*, Coloniae Agripp., 1584, 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 618.72 adl.; Sd. 618.73 adl.).

5. [BIBLIA – Testamentum Vetus] *Paraphrasis Psalmorum Davidis poetica, nunc primum edita, authore Georgio Buchanano...*, Argentorati, 1572, 8o.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2271).

6. [BIBLIA – Testamentum Novum] *Novum Testamentum Graece et Latine, studio et industria Desiderii] Erasmus Roterodami accurate editum...*, Lipsiae, impr. Jo. Steinman, 1578, 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków: *Pro Novitatu*; 3) BUW (Sd. 608.1520).

7. BOSQUIERUS Philippus, *In monomachiam incruentam regis regum Iesu Cristi et Luciferi in deserto notae...*, Atrebatii 1599, 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.1831 adl.).

8. BRUNO Vincenzo, *Meditationes de principuis mysteriis vitae et passionis D[omoni] N[ostri] Iesu Christi*. Nunc ex Italico in Latinum [a Matthia Putzio] translatae [et a Henrico Putzio editae], Coloniae Agripp. 1599, Pars II–III, 12°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2306).

9. CANUS Franciscus Melchior, *Locorum theologicorum libri duodecimi...*, Coloniae Agrip. 1585, 8°.

NB – cena: *flor[eno] 1 gro[ssis] 10* – XVI w. [zapewne nota Sisinius].

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Mat[t]h[iae] Sisinnij S[ancte] Theol[ogiae] Doctoris* – XVI/XVII w.; (odnotowany też jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2954).

10. CICERO Marcus Tullius, [Rhetorica omnia], Argentorati 1578; 8°.

NB – sentencje z XVII w.

Proweniencje: 1) *Sum Aadae Znenensis Magistri Ceremoniarum...* (zatarte) *et amicorum* – XVI w.; 2) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Inscriptus Cathalogo librorum Matthiae Sisenij gros[sis] 29* – XVI/XVII w.; 3) *Joanni Trzcziński Studiosi Calisiensi donavit 1631*; 4) *Domus Calissiensis S. Nicolai Can[onicorum] Reg[ularium] Later[anensium]*; 5) *Z Bibl[ioteki] Szkoły Woiewodzk[iej] Kalisk[iej]*, XIX w.; 6. BUW (Sd. 608.2077).

11. *Constitutiones et decreta condita in provinciali synodo Mediolanensis*, sub... Carolo Borromaeo... archiepiscopo Mediolani, [ed. Petrus Galesinus], Venetiis 1566; 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2954).

12. COSTERUS Franciscus, *De vita et laudibus Deiparae Mariae Virginis meditationes quinquaginta...*, *Eiusdem De cantico Salve Regina meditationes septem*, Coloniae Agrippinae 1600; 12°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Matthiae Sisennij* – XVI/XVII w.; (odnotowany też jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2461).

13. DIEZ Philipus, *Conciones quadruplices... tomus primus [-quartus]...*, T. 1, 2, 3, 4 (w jednym vol.), Venetiis 1600; 12°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 604.1367).

14. DURANDUS a Sancto Portiano, *In Petri Lombardi Sententias theologicas commentariorum libri IIII*, Venetiis 1586; 2°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 602.1625).

15. EUTHYMIUS Zigabenus, *Commentaria in... quatuor Christi Evangelia, ex Chrysostomi aliorumque veterum scriptis magna ex parte collecta...*, Parisiis 1561; 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.1751 adl.).

16. FEU-ARDENTIUS Franciscus, *In Librum Esther commentarii, concionibus Christianis accomodati...*, Coloniae Agrip. 1595, 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.2177).

17. FICINUS Marsilius, *De vita libri tres recens iam a mendis situque vindicati... His accessit De ratione victus salubris opus nunc recens natum autore Gulielmo*

Insulano Menapio... Epidemiarum antiidotus... auctore Marsilio [a Hieronymo Rico Latinitate donata]..., Basileae 1541; 8°.

Proweniencje: 1) *Joanni Demetrio Solikouio f[rat]ri suo fidissimo atque char[issi]mo Joannes Gregorius Macer d[ono] d[edit] 1557 19 octobris* – przekreślone; 2) *I[oa]nnes D[emetrius] S[olikowski] 1563* – przekreślone; 3) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 4; Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 5) BUW (Sd. 608.3780).

18. FURNO Ioannes Vitalis de, *Speculum morale totius Sacrae Scripturae...*; in quo universa fere loca et figurae Veteris et Novi Testamenti in sensu mystico explanantur..., Venetiis 1600; 4°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 604.981).

19. GELLIUS Aulus, *Noctes Atticae. Accesserunt... Petri Mosellani in easdem perdoctane annotationes...*, Coloniae Agrip., 1557; 8°.

NB – cytaty z różnych autorów, oraz marginalia dwóch rąk z XVI–XVII w. – w tym zapewne Sisinius. Proweniencje: 1) *A[lbertus?] T[urobinus?]*, tłocz. oraz na okł. g. verso: *Alber[to?] Thurobin emptus g[ros]sis] 17*; 2) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 3) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 4) BUW (Sd. 608.4034).

20. GENEBRARDUS Gilbertus, *Psalmi Davidis, Vulgata editione, Calendario Hebraeo, Syro, Graeco, Latino, argumentis et commentariis genuinum et primarium Psalmorum sensum, Hebraismosque locupletius*, Lugduni 1592; 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.1747).

21. HARPSFELDUS Nicolaus, *Dialogi sex contra summi pontificatus, monasticae vitae, sanctorum, sacrarum imaginum oppugnatores et pseudomartyres...*, Antverpiae 1573; 4°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Mathiae Sisinij S[acrae] Theol[ogiae] D[octo]ris*; (odnotowany też jako ofiarodawca); 2; Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 604.1151).

22. HESIODUS, *Opera quae quidam extant, omnia Graece, cum interpretatione Latina e regione...* Adiectis iisdem Latino carmine... et Genealogiae deorum a Pylade Brixiano... [Lipsiae, ca. 1570]; 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Inscriptus Cathalogo librorum Matthiae Sisinij g[ros]sis] 12*; (odnotowany też jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3. BUW (Sd. 608.4968).

23. IACOBUS de Voraigue, *Sermones Dominicales per totum annum...*, Venetiis 1586; 8°.

NB: cytaty z Pisma Świętego, oraz nieliczne marginalia ręką Sisiniusia.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius: (na k. tytułowej) *Doctoris Matthiae Sisinij...* oraz: *mp 2 floren[is] et 15 gro[ssis] Cracouiae 1602*; (odnotowany też jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.4193).

24. INNOCENTUS III, papa, *Opera... quae quidem hactenus obtineri potuerunt omnia...*, Coloniae 1552; 2°.

NB: Liczne marginalia; notatka o usunięciu Jana Michnickiego [z Włocławka, bakałarza, bożogrobca], z prepozytury gnieźnieńskiej w 1561 r. przez przeora miechowskiego Szymona Ługowskiego – na k. 36. Proweniencje: 1) *Grossis 54 Piotrkoviae sub Sijnodo anno Do[min]i 1554 me redemit Doctor Stanislaus Lowicz mense Octobri*; 2) *Et Joanni Mich[nicii] Wlad[islavi]en[si] S. Theo[logiae] Bacc[alaura] Jo Anno*

Salutiferi partus 1567 die 21 mensis Augusti is idem dedit suo coadiutori; 3) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 4) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 5) BUW (Sd. 602.1544).

25. IOANNES Chrysostomus, s., *In sanctum Iesu Christi Evangelium secundum Ioannem commentarii, diligenter ab Arrianorum faecibus purgati, et in lucem... editi* [Francesco Aretino de Accoltis interprete], Parisiis 1547; 8°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 608.1752 adl.).

26. JUNGA Adrian, *Synopsis Novi Evangelii seu De doctrina, moribus, fructibus, characteribus et horrendis atque implacabilibus in religione dissidiis sectariorum huius temporis, qui dicti volunt Evangelici libri tres*, Posnaniae, apud Viduam et haer. Io. Wolrabi, 1595; 4°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 614.266).

27. KARNKOWSKI Stanisław, *Epistolae illustrium virorum in tres libros digestae*, Cracoviae [Andr. Petricovius] 1578; 4°.

Proweniencje: 1) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 2) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 3) BUW (Sd. 614.417).

28. SANDERUS Nicolaus, *De iustificatone contra Colloquium Altenburgense libri sex*, Augustae Trevirorum 1585, 8°.

Proweniencje: 1) Jan Dymitr Solikowski (superexlibris); 2) Maciej Sisinius (na k. tytułowej odnotowany jako ofiarodawca); 3) Dominikanie – Piotrków (XVII w.); 4) BUW (Sd. 608.955).

Fundacja: Bursa Sisiniusa

Najważniejszym zapisem w testamencie Macieja Sisiniusa były środki finansowe przeznaczone na utworzenie przy Akademii Krakowskiej nowej bursy jego imienia dla 12 kandydatów do kapłaństwa, pochodzących z jego rodzinnego Piotrkowa i z Włocławka. Czterech kandydatów miała przedstawiać rektorowi uniwersytetu kapituła włocławska, a ośmiu proboszcz z magistratem Piotrkowa. Według akt kapituły włocławskiej suma zapisana przez Sisiniusa wynosiła 18 tys. złp i umieszczona była na dobrach Czarnocin i Kostrzeszyn, skąd miano ją przenieść na inne, zapewne bardziej dochodowe majątki⁵⁵. Wykonawcy testamentu wyznaczyli do tego kanonika gnieźnieńskiego Wojciecha Kłoteńskiego (z Kłotna), będącego

---

⁵⁵ Zob.: S. Chodyński, *Szkola katedralna włocławska*, dz. cyt, s. 86–87; gdzie podaje m.in.: „Uposażenie pierwiastkowe tej bursy było takie: summy fundatorskie dwie, jedna zł. 10,000 na dobrach Kostrzeszyn i Pełczyska, z czynszem oryginalnym zł. 700 zapisana [...] Druga summa także zł. 10,000, ciąży na dobrach Morsko Dolne, Kotliny, Brzus i Chwaścic, z czynszem oryginalnym zł. 600 [...] Kilku dobroczyńców następnymi czasy te fundusze swemi zapisami pomnażali [...] ks. Rapacki [...] r. 1695 zapisał zł. 5,500 na dobrach Szczuczynie [...] ks. Łukasiewicz 1718 r. zł. 6,000 na dobrach Rogów [...] ks. Kazimierz (raczej Florian) Lachowicz D. Phil. r. 1755 na dobrach Drogina zł. 4,000...”.

także proboszczem w Piotrkowie (Trybunalskim). Dnia 14 czerwca 1634 r. kapituła wrocławska wydała specjalny dokument *Mandatum pro bursa Sisiniiana*⁵⁶. Akt erekcyjny sporządzono w Krakowie 19 II 1641 i wkrótce po tym bursa rozpoczęła swoją działalność wychowawczo-edukacyjną, a także „internatową”⁵⁷. W Archiwum Księży Misjonarzy w Krakowie zachował się tom ze statutem i regulaminem bursy, zatwierdzony przez ówczesnego rektora Akademii Krakowskiej, profesora prawa Stanisława Pułłowskiego (1597–1645)⁵⁸.

Siedziba bursy znajdowała się w Krakowie przy ul. Gołębiej (obok słynnej Bursy Jeruzolimskiej). Jako pierwszy wspomina ją Szymon Starowolski w wydanej w 1639 r. łac. *Pochwale Akademii Krakowskiej*⁵⁹, podając, że po tym, jak kardynałowie Jerzy Radziwiłł i Bernard Maciejowski, wznieśli Zamkowe Seminarium Duchowne w Krakowie, pod wpływem pięknej rywalizacji uczony mąż, kanonik wrocławski Jan Sisinius, wybudował podobne seminarium [sic!], z należyтым wyposażeniem, tuż przy Akademii⁶⁰. Chociaż informacje te są nieścisłe, gdyż Starowolski pomylił imię Macieja Sisiniusa, podając błędnie Jan, i myli bursę z seminarium, jednakże przy okazji podaje ciekawą charakterystykę fundatora – pisząc o nim jako uczonym i bardzo religijnym mężu, wyróżniającym się niemal w każdej umiejętności, nakazującym swoim podopiecznym, stosownie do ich uzdolnień, ćwiczyć się w pobożności i różnych naukach. W podsumowaniu Starowolski dodaje jeszcze że: „W ten sposób z tych dwóch miejsc, jak gdyby z jakich świętych prochów, wychodzą na całą Polskę

---

⁵⁶ S. Chodyński, Katalog..., dz. cyt., s. 822, dod.

⁵⁷ Wczesnym drukowanym świadectwem funkcjonowania fundacji Sisiniusa jest okolicznościowy utwór żałobny, wydany w Krakowie w 1644 r., pt. *Lampas extincti loco sideris aeternum*..., poświęcony pamięci zmarłej królowej Cecylii Renacie, a napisany przez profesora Akademii Krakowskiej, Floriana Lepieckiego, który mieni się na stronie tytułowej także jako przełożony ufundowanej przez Sisiniusa Bursy w Krakowie. M. Eder, *Polonika ze zbiorów Zamku Skokloster*. Katalog, dz. cyt., s. 90 (poz. 120).

⁵⁸ Archiwum Polskiej Prowincji Księży Misjonarzy w Krakowie (AKM), Statuta leges et ordinationes Contubernii Sisiniiani, sygn. 248.

⁵⁹ Simonis Starowolsci, *Lavdatio Almæ Academiæ Cracouiensis*, Cracoviae 1639, s. 10; przekład Ignacego Lewandowskiego zob.: Szymon Starowolski, *Wybór pism*, Wrocław 1991, s. 351–352.

⁶⁰ „Quinimo etiam nuper, sancta aemulatione concitatus, doctissimus Vir Io. Zizinius Canonicus Vladislaiensis, simile Clericorum Seminarium statim penes Academiam in vrbe extruxit, & sufficientissime prouidit; vtq.; ipse multum religiosus, ac in omni fere facultate promptus fuerat, & alumnos suostam in pietate, quam in diuersis artibus exercere iussit, vt cuiusque genius ferret”.

mądrzy i rzetelni duszpasterze”⁶¹. Bardziej precyzyjnie o fundacji Sisiniusa wspomina Starowolski w drugim wydaniu swojej *Polonii* (Gdańsk 1652), nazywając ją: *collegium Zisinianum noviter erectum* („kolegium Sisiniańskim niedawno wybudowanym”)⁶². Kajetan Kowalski w pracy *Wiadomość o bursach w Krakowie* (Kraków 1864) nazywa ją „Bursa Zyzyniusza, Contubernium Sisinianum” i informuje, że wówczas zajmowała ona zakupiony w 1641 r. przez egzekutorów testamentu ks. Macieja Zyzyniusza dom przy ulicy Gołębiej pod L. 279, 1865, gdzie założyli bursę na 12 studentów, którzy w Akademii Krakowskiej mieli sposobić się do stanu duchownego⁶³. O „Bursie Sisinięgo” wzmiankuje też w 1842 r. Józef Muczowski, wybitny profesor bibliografii i bibliotekarz⁶⁴. Warto także zaznaczyć, iż niekiedy w źródłach i starszych opracowaniach Bursę Sisinięgo nazywa się „Zizanistarium”.

Fundacja Sisiniusa przez półtora wieku dawała schronienie i wsparcie wielu pokoleniom studentów. Kilku z nich, pochodzących z Włocławka i diecezji kujawsko-pomorskiej, wylicza ks. Stanisław Chodyński w opracowaniu o włocławskiej szkole katedralnej, dodając, że „nie wszystkie [...] rekomendacje i prezentowania kandydatów [...] są zaznaczone w aktach kapituły”. Odszukane przez niego osoby to: syn mieszczanina włocławskiego Wojciech Kopanka, który później zmienił nazwisko na Kopański i został proboszczem parafii włocławskiej; syn burmistrza Kazimierz Balfour (pod 1666 r.); syn mieszczanina nazwiskiem Świeboda (1667); niejaki Gostyński (1673); Jan Zienkiewicz i Jan Korzeniowski (1674);

---

⁶¹ Zob. przekład Ignacego Lewandowskiego w: Szymon Starowolski, *Wybór pism*, dz. cyt., s. 351–352

⁶² S. Starowolski, *Polonia nunc denuo recognita et aucta* [wyd. 2], Dantisci 1652, s. 49–50; szkoda tylko, że w komentarzu do polskiego tłumaczenia tego dzieła: Szymon Starowolski, *Polska albo opisanie położenia Królestwa Polskiego*, z języka łac. przeł. i wstępem opatrzył Antoni Piskadło, Kraków 1976, s. 72, w przypisie 93 nie wspomniano, że jej założyciel był kanonikiem włocławskim, ale podano dość balamutną informację, iż „ufundował ją w 1641 dr teologii Akademii Krakowskiej Maciej Sisinius” – co nie pokrywa się z prawdą, gdyż nigdy nie był on wykładowcą uniwersytetu.

⁶³ *Wiadomość o bursach w Krakowie napisana i wydrukowana w roku 1825 przez [...] a na nowo przedrukowana...*, Kraków 1864, s. 23–24.

⁶⁴ J. Muczowski, *Mieszkania i postępowanie uczniów krakowskich w wiekach dawnych*, Kraków 1842, s. 36. Pisze on, że została ona „przez Macieja Sisiniusa s. t. d. kan. wrocławskiego [sic!] r. 1614 [sic!] na 12 uczniów, którzyby się do stanu duchownego sposobili założona”. Te dwa przykre błędy, powstałe zapewne nie z winy autora (Włocławek w połowie XIX wieku nazywano często Wrocławkiem – tak pisze np. w swoich dziełach Oskar Kolberg, zaś błędna data 1614, była pewnie pomyłką drukarską), często niestety pokutują do dziś, nawet w solidnych skądinąd pracach naukowych.

Karaśkiewicz (1679); Kowalewicz (1681); Szymon Wieniecki, późniejszy wikariusz katedry (1683); Adamowski i Belkowski (1684); Franciszek i Kazimierz Lubartowscy z Wolborza oraz niejaki Miroczyński, absolwenci wrocławskiej szkoły katedralnej (1688)⁶⁵. W następnych latach kapituła wrocławska, która powinna prezentować prowizorowi czterech alumnów, „takowej prezentacji od roku 1718 nie używała”⁶⁶. Co było przyczyną tej przerwy, nie wiadomo, kolejne osoby zgłaszane przez kapitułę wrocławską oprócz rekomendowanego w 1740 r. syna sędziego brzeskiego, niejakiego Sulkowskiego, pojawiły się w Contubernium Sisinianum dopiero w ostatniej ćwierci XVIII w., wynotował ich także ks. S. Chodyński⁶⁷.

Gdy w wyniku drugiego rozbioru Polski stało się utrudnione egzekwowanie dochodów na funkcjonowanie fundacji Sisiniusia (szacowanej wówczas na 10 tys. złp), akademia uznała ją za straconą i nie chciała przyjmować zgłaszanych jej przez kapitułę wrocławską kandydatów. Kapituła wystosowała w tej sprawie 16 I 1794 r. listy do bp. J.I. Rybińskiego i króla pruskiego Wilhelma II, z propozycją przeniesienia dochodów, umieszczonych wówczas na wsiach Nieskurzewo i Zarzęcin, pozostających w „kordonie polskim”, na inne dobra w Prusach Południowych położone „w celu zaradzenia utrzymania funduszu Sisińskim zwanego w Akademii Krakowskiej, na który z przyjęcia podług zwyczaju od kapituły naszej zaprezentowanego alumna, też akademia już się wymawia”⁶⁸. Insurekcja kościuszkowska i trzeci rozbiór Polski udaremniły te starania, kładąc kres fundacji.

Ponieważ szczegóły fundacji Sisiniusia i związana z nią historia Bursy Sisinianiana to temat zbyt obszerny, by zmieścić się w ramach tego artykułu, zainteresowanych tematem odsyłamy do dokumentów źródłowych przechowywanych w Krakowie⁶⁹.

---

⁶⁵ S. Chodyński, *Szkoła katedralna wrocławska*, dz. cyt., s. 88–89.

⁶⁶ J. Łukasiewicz, *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*, t. 3, Poznań 1851, s. 285–286.

⁶⁷ S. Chodyński, *Szkoła katedralna wrocławska*, dz. cyt., s. 90; byli to, w 1775 r., klerycy Cieński i Morzycki, w 1783 r., kleryk Ignacy Ostrowski, i następni: Trzciniński (1784), Ignacy Świątkiewicz (1785), ks. Tomasz Źdźarski (1788) oraz klerycy Wittan (1790), Szatkowski (1792) i ostatni Aleksander Jezierski (1793).

⁶⁸ S. Chodyński, *Katalog...*, dz. cyt., cz. 4. P-S, s. 826.

⁶⁹ AKM, Akta gospodarcze bursy Sisiniusia, Seminarium Akademickiego i Seminarium Zamkowego i Stradomskiego z lat 1641–1859 (b. sygn.) k. 2–7. *Erecto Contubernii Sisiniani*; Akta bursy Sisiniusia i seminarium Akademicko-Biskupiego 1641–1803 (b. sygn.) k. 17, 73–73v. Stan y żądania Seminarii Academico-Dioecesani J. W. Wizytatorowi Szkoły Głównej Koronnej r. 1786, 14 czerwca podane.

Jeżeli chodzi o sam budynek Bursy Sisiniusa, to wiadomo, że na terenie działki oznaczonej jako Gołębia 20/Jagiellońska 18 mieściły się w XVI w. aż trzy, po części drewniane i częściowo podmurowane budynki. W 1626 r. Michał Januszowski sprzedał narożną kamienicę wójtowi tucholskiemu Stanisławowi Śmiło, który później, jako wykonawca testamentu Macieja Sisiniusa, przeznaczył ją na siedzibę bursy jego imienia. W połowie XVII w. rozbudowano siedzibę bursy, a w 1714 r. scalono dwie położone po jej stronie wschodniej posesje i urządzono na ich terenie jedną kamienicę⁷⁰. Następnie w 1757 r. biskup krakowski Andrzej Załuski połączył dawną siedzibę Bursy Sisiniusa z „kamienicą Bełchackich” i osadził w nich Seminarium Akademickie, przebudowując je ponownie około 1763 r. w okazalszy dwupiętrowy budynek. Gdy w 1802 r. przeniesiono seminarium na Stradom, w budynku na ul. Gołębiej mieściły się przez jakiś czas koszary wojsk austriackich, a później, w latach 1809–1813, koszary „Milicji Pieszej Krajowej”. W 1835 r. budynek wrócił do Uniwersytetu i urządzono w nim Instytut Techniczny i Szkołę Sztuk Pięknych. Po pożarze i odbudowie, od 1891 r. mieściła się w nim C.K. Wyższa Szkoła Przemysłowa, a po I wojnie światowej Zakład Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obecnie (od 2005 r.) na miejscu Bursy Sisiniusa (ul. Gołębia 20) mieści się Wydział Polonistyki UJ, czyli popularny „Gołębnik”.

* * *

Podczas wykładu inauguracyjnego, wygłoszonego 2 października 2010 r. na krakowskim Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy, dr Marek Hałaburda powiedział: „Siedzibą trzeciego krakowskiego seminarium była bursa przy ul. Gołębiej, przekazana testamentem przez Macieja Sisiniusa w 1641 r. na mieszkania dla studentów Akademii Krakowskiej przygotowujących się do kapłaństwa”⁷¹. Słowa te świadczą o tym, że do dziś żywa jest w Krakowie pamięć o fundacji kanonika Macieja Sisiniusa. Nie wiadomo tylko, czy wiąże się tam jego osoba z Włocławkiem?

---

⁷⁰ Dokumentacja konserwatorska: Budynek Uniwersytetu Jagiellońskiego ul. Gołębia 20 w Krakowie, oprac. B. Kryształowicz, Kraków, IX 2010, s. 1–3 [wydruk komputer. w posiadaniu autora].

⁷¹ M. Hałaburda, Krakowskie Seminarium Duchowne pod zarządem Księża Misjonarzy (1801–1901) – wykład inauguracyjny 2 października 2010, Instytut Teologiczny Księża Misjonarzy, s. 2 [wydruk komputer. w posiadaniu autora].